

de la calidad educativa

6. Ley Orgánica (2006). 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.
7. Ley Orgánica (2002). 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación.
8. Ley Orgánica (1990). 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo
9. Ley (1970). 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa.
10. López, M. J. (2019). 40 años de leyes y didácticas educativas. Intervencionismo político en la educación española. *Anuario Jurídico y Económico Escurialense*. (52). P. 559-572.
11. MEC. (1986). *Libro Blanco de la educación de adultos*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.
12. UNESCO. (1976) *Recomendación relativa al desarrollo de la educación de adultos*. (26 de noviembre de 1976). Recuperado de http://www.unesco.org/education/pdf/NAIROB_S.PDF

УДК 374.1 343.85

Черкаський Ярослав Андрійович – аспірант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, старший викладач циклу спеціальних дисциплін Білоцерківського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

ORCID ID 0000-0003-3539-572X

E-mail: y.cherkassky@ukr.net

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЗАСУДЖЕНИХ У ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті обґрунтовано нагальність розвитку й удосконалення системи підготовки дорослих засуджених до звільнення. Проаналізовано організаційні умови освіти дорослих засуджених у пенітенціарних установах Великої Британії на підставі вивчення наукових праць учених й нормативних документів. Визначено й проаналізовано організаційні форми освіти засуджених в установах виконання покарань Англії та Уельсу: академічні кваліфікації, професійне навчання і зайнятість, програми корекції поведінки правопорушників, релігійне навчання й виховання, налагодження соціальних зв'язків, програму переселення «Через ворота». Результати наукового пошуку

свідчать про те, що пенітенціарна система Великобританії має широкий спектр освітніх послуг, що відповідають індивідуальним потребам. Кожен засуджений може користуватися цими послугами після складання індивідуального плану підготовки до звільнення на основі оцінки ризиків і потреб засудженого. Виокремлено позитивні ідеї досвіду Великої Британії, які потребують подальшого вивчення з метою імплементації їх в систему виправлення і ресоціалізації засуджених в Україні.

Ключові слова: реабілітація засуджених; освіта засуджених; освіта дорослих; організаційні умови освіти засуджених; форми освіти засуджених; установа виконання покарань.

ADULT CONVICTS EDUCATION IN THE UK PENITENTIARY INSTITUTIONS: ORGANIZATIONAL CONDITIONS

Cherkaskyi Yaroslav – Postgraduate Student of the Ivan Ziazin Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine; Senior Lecturer of the Bila Tserkva Penitentiary Staff Training Centre of The State Criminal Executive Service of Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3539-572X

E-mail: y.cherkassky@ukr.net

Abstract. The article substantiates the relevance of the development and improvement of the system of training adult prisoners for release. The organizational conditions for the education of adult prisoners in UK prisons are analyzed on the basis of a study of the scientific sources and the regulatory documents. A review of the scientific sources and the regulatory framework of the Ministry of Justice of England and Wales led to the conclusion that the education of persons deprived of their liberty is a holistic system in which the forms and methods of formal, non-formal and informal adult education subsystems are effectively integrated. The results of a scientific search suggest that the UK prison system has a wide range of educational services that meet individual needs. Each convict can use these services after drawing up an individual preparation plan for release, based on an assessment of the risks and needs of the convict. The organizational forms of the education of convicts in penitentiaries in England and Wales were identified and analyzed: academic qualifications; vocational training and employment; programs for correcting the behavior of offenders, religious education and upbringing, establishing social ties, and the «Through the Gate» resettlement program. We see the prospects for further research in substantiating the forms and methods of non-formal education that affect the process of resocialization of convicts. Positive ideas of

the UK experience are highlighted, which require further study in order to implement them in the system of correction and resocialization of convicts in Ukraine.

Key words: *rehabilitation of convicts; education of convicts; adult education; organizational conditions of education of convicts; forms of education of convicts; penitentiary institution.*

Постановка проблеми. Динамічні зміни, що відбуваються в соціальній, культурній, економічній, технологічній та інших сферах української держави зумовлюють якісні трансформації системи освіти дорослих. Передусім, відбувається перехід від концепції освіти на все життя до концепції освіти впродовж життя. Внаслідок постійного і швидкого оновлення знань система освіти повинна формувати і задовольняти потребу в неперервному оволодінні знаннями та навичками як в особистісній, так і професійній сферах. Освіта впродовж життя передбачає поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, використання усіх їх можливостей для заохочення й стимулювання розвитку людини, поглиблення знань, удосконалення вмінь, необхідних для професійної діяльності та найбільш повного самовираження. Виклики сьогодення, перед якими постала наша країна, зумовлюють необхідність розроблення і впровадження технологій особистісно-професійного розвитку дорослих із урахуванням потреб маргінальних груп населення з метою формування, розвитку соціальної і професійної мобільності, й загалом забезпечення конкурентоздатності різних категорій молоді та дорослих.

Однією із вразливих категорій населення України є люди, які відбувають чи відбували покарання в місцях позбавлення волі. Станом на 1 липня 2019 р. в 123 установах виконання покарань, які перебувають у сфері управління Державної кримінально-виконавчої служби України (у 25 установах засуджені не утримуються у зв'язку з оптимізацією їх діяльності. Крім того, 29 установ виконання покарань знаходяться на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово не контролюються українською владою), утримувалося 54186 осіб [1].

Відповідно до ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України, метою кримінально-виконавчого законодавства України є, з-поміж іншого, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами [2]. Згідно зі ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, встановлений порядок відбування покарань (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання є основними засобами виправлення і

ресоціалізації засуджених [2]. Загальновідомо, що три з шести основних засобів виправлення повністю, а інші частково, ґрунтуються на принципах, технологіях, формах та методах освіти дорослих, пенітенціарної педагогіки та інших суміжних наук. Саме тому, на нашу думку, на сучасному етапі розвитку кримінально-виконавчої служби та суспільства в цілому освіта дорослих в установах виконання покарань виконує важливу функцію. Головним завданням освіти дорослих в установах виконання покарань в сучасних умовах стає створення необхідних умов для навчання людини, з огляду на суспільні умови і запит. Якщо ще до початку ХХІ ст. (адже лише у 2004 р. втратив чинність Виправно-трудоий кодекс, який був затверджений ще 23.12.1970 р.) основною метою освіти в пенітенціарних установах була підготовка молодої людини до виробничого життя, то нині вона покликана забезпечити різнобічну підготовку індивіда до життя у всіх його проявах, а також розвивати здатність адаптуватися до змін навколишнього світу.

Проте, на наше переконання, сьогодні існує ряд суперечностей без вирішення яких мета кримінально-виконавчого законодавства є недосяжною. Зокрема, існує необхідність оновлення змісту, форм і методів освіти засуджених, адже наявні підходи до їх виправлення й ресоціалізації застаріли. Важливим у розв'язанні подібних суперечностей є дослідження й аналіз закордонних пенітенціарних систем і подальша імплементації конструктивних ідей їх досвіду у вітчизняні практики. Підготовка осіб, засуджених до позбавлення волі, у системі освіти дорослих Великої Британії відбувається на основі принципів індивідуалізації і диференціації роботи з різними категоріями засуджених. Система освіти засуджених у Великій Британії є багатовимірним феноменом, в якому закономірно взаємопов'язані мета і завдання, зміст, форми організації і методи навчання, що забезпечує цілісність і наступність підготовки засуджених до звільнення. Вивчення досвіду Великої Британії в організації освіти засуджених з метою їх реабілітації і забезпечення безпеки суспільства стануть корисними українським практикам і науковцям у системній модернізації системи підготовки засуджених до позбавлення волі до звільнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційні форми освіти засуджених у процесі підготовки їх до звільнення та інші аспекти освіти дорослих і соціально-виховної роботи в установах виконання покарань досліджували вітчизняні науковці, зокрема О. Аніщенко, В. Бадира, Є. Бараш, О. Беца, І. Богатирьов, А. Галай, О. Джужа, О. Дука, О. Колб, Л. Лук'янова, В. Прусс, О. Тогочинський, О. Третяк, В. Човган, Д. Ягунов та інші. Проблемами реабілітації засуджених і питаннями освіти дорослих в пенітенціарних установах займалися дослідники Великої

Британії, зокрема Д. Ендрюс (D. Andrews), Дж. Бонта (J. Bonta), Е. Койл (A. Coyle), Е. Ліблінг (A. Liebling), Дж. С. Ворміт (J. S. Wormith), Е. Бейліз (A. Bayliss), Дж. Брагінс (J. Braggins), Л. Намад-Вільямс (L. Nahmad-Williams), К. Чіті (C. Chitty), Е. Гюес (E. Hughes), Дж. Толбот (J. Talbot), М. Ноулз (M. Knowles), Е. Пайк (A. Pike), Дж. МакГуаєр (J. McGuire) та інші.

Як свідчить аналіз джерел на електронних і паперових носіях, на рівні дисертаційних і монографічних досліджень освіта засуджених не ставала предметом ґрунтовного вивчення вітчизняних науковців. Сфера наукових інтересів учених у більшості випадків спрямовувалася на розгляд правових аспектів формальної освіти засуджених до позбавлення та обмеження волі. Більше уваги ролі освіти у процесі реабілітації засуджених приділяють науковці Великої Британії. Освіта засуджених стала предметом ретельного вивчення Ен Пайк (A. Pike) («Трансформаційне навчання в умовах ув'язнення і його роль у житті після звільнення» («Transformative learning and its role in life after release»), 2014 р.); Лінді Намад-Вільямс (L. Nahmad-Williams) («Служба попелюшки: навчання у в'язницях та установах для молодих правопорушників в Англії та Уельсі» («The cinderella service': teaching in prisons and young offender institutions in England and Wales»), 2011 р.).

Суттєва увага освіти засуджених приділяється урядовими організаціями, зокрема Міністерством юстиції, на замовлення яких регулярно виконуються наукові дослідження процесу реабілітації засуджених.

Метою статті є педагогічний аналіз організаційних форм освіти дорослих засуджених у пенітенціарних установах Великої Британії на підставі вивчення наукових праць учених й нормативних документів, які регламентують функціонування системи реабілітації засуджених в країні, що досліджується.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз автентичних матеріалів за темою дослідження показав, що освітній процес відіграє ключову роль у реабілітації засуджених в установах виконання покарань Великої Британії. Огляд наукових джерел і нормативної бази Міністерства юстиції Англії та Уельсу дозволили зробити висновок, що освіта осіб, позбавлених волі, є цілісною системою, в яку ефективно інтегровано форми і методи формальної, неформальної й інформальної підсистем освіти дорослих.

Підтвердженням важливості освіти в період ув'язнення є формулювання кінцевої мети покарання. Так, у документах Служби в'язниць і пробації Її Величності (Her Majesty's Prison and Probation Service) зазначається, що кінцевою метою покарання є реабілітація людей, які перебувають під вартою чи в громаді шляхом залучення до освітнього

процесу й працевлаштування [11]. В травні 2016 р. Дейм Саллі Коутс (Dame Sally Coates) на замовлення Міністерства юстиції опублікувала документ «Відкритий потенціал» (Unlocking Potential), в якому здійснила огляд освітніх можливостей в умовах позбавлення волі. На нашу думку, основною метою цього документу є «поставити освітній процес у центр в'язничного режиму». В ньому освіта позиціонується як «один із стовпів ефективної реабілітації» не лише для покращення перспектив працевлаштування засуджених, але й для їх «добробуту» і формування «соціального капіталу» [3, с. 6]. В цій аналітичній праці Дейм Саллі Коутс закликала до забезпечення «цілісного погляду» на освіту в умовах позбавлення волі, яка б сприяла вивченню засудженими не лише традиційних дисциплін, а й фінансової грамотності, методів виховання дітей і взаємовідносин у сім'ї [3, с. 6].

Вже в листопаді того ж року, спираючись на результати огляду, Уряд Великої Британії опублікував Білу книгу «Безпека і реформа у в'язницях», у якій йшлося про виконання низки рекомендацій, зокрема щодо розроблення нової схеми підготовки випускників до роботи із забезпечення нагляду за засудженими «з додатковими повноваженнями з підтримки освіти в центрі в'язничного режиму» [4, с. 57]. У процесі такого навчання співробітників ознайомлювали з методичними аспектами та організаційними умовами освіти засуджених у пенітенціарних установах. Отже, як бачимо, у Великій Британії приділяється велика увага до здійснення аналітичних досліджень з вивчення впливу потенціалу освіти на процес ресоціалізації засуджених осіб, на основі яких розробляються державні програми щодо вдосконалення організаційних засад навчання в'язнів та підготовки відповідного персоналу.

Результати наукового пошуку дають підстави стверджувати, що в системі реабілітації засуджених Великої Британії наявний широкий спектр освітніх послуг, які відповідають індивідуальним потребам особи. Такими послугами може скористатися кожен засуджений після складання індивідуального плану підготовки до звільнення, на основі оцінки ризиків і потреб засудженої особи.

У статті нами буде охарактеризовано організаційні форми освіти дорослих засуджених у виправних установах Англії та Уельсу. Кожна з цих форм є окремою системою, яка реалізується різними провайдерами й регламентується окремими нормативними документами Міністерства юстиції країни. До них відносяться: академічні кваліфікації, професійне навчання і зайнятість, програми корекції поведінки правопорушників, релігійне навчання й виховання, налагодження соціальних зв'язків, програма переселення «Через ворота». Розглянемо кожен інструмент реабілітації засуджених більш детально.

Отримання академічних кваліфікацій. У період відбування покарання засуджені особи мають можливість отримати академічні кваліфікації, включно з базовою підготовкою з англійської мови й/або математики. Цей напрям роботи є актуальним для Уряду Великої Британії, адже відповідно до статистичних даних Агентства з фінансування розвитку навичок (The Skills Funding Agency) у 57% новоприбулих засуджених мовні навички розвинені на рівні дитини 11-річного віку [5, с. 6]. А дорослій людині з таким освітнім рівнем набагато важче реінтегруватися у суспільство.

Формальна й неформальна освіта засуджених у пенітенціарних установах Великої Британії забезпечується окремою організацією Службою навчання і навичок правопорушників (Offender Learning and Skills Service (OLASS)). Освітні послуги засудженим надаються провайдерами, які не входять до штату співробітників Служби в'язниць і пробації Її Величності. Такі провайдери надають освітні послуги на основі 5-річних контрактів, які вони укладають з Департаментом бізнесу, інновацій і навичок (Business, Innovation and Skills), Міністерством юстиції і Агенством фінансування розвитку навичок. В процесі набуття академічних кваліфікацій засуджені можуть пройти навчання за такими дисциплінами: математика, англійська мова, англійська мова для носіїв інших мов, інформаційно-комунікаційні технології. Окрім цього, за допомогою дистанційної форми навчання можливо отримати кваліфікацію від початкового рівня до наукового ступеня.

Професійне навчання й зайнятість. Відбуваючи покарання, засуджені, як правило, можуть отримати професійну підготовку з певного виду діяльності. Дослідження Міністерства юстиції показало, що засуджені, які отримують професійну підготовку в установі виконання покарань, з більшою імовірністю працевлаштовуються після звільнення. У процесі реабілітації професійне навчання відбувається за такими напрямами:

- Кейтерінг і готельний бізнес. Отримуючи спеціальність у цій галузі, засуджені можуть здобути професії: шеф-кухаря, кухаря, помічника кухаря, офіціанта, бармена, супервайзера бару, техніка з дозування напоїв, баристи, супервайзера готельного бізнесу й громадського харчування.

- Будівництво, планування і забудова. Після відбуття призначеного терміну засуджений може працевлаштуватися за спеціальностями: каменяря, штукатур, столяр, тесля, будівельний нагляд за торгівлею, художник і декоратор, монтажник плитки, будівництво/експлуатація, покрівельні матеріали та настили, ліси і стагери та їх оснащення, сантехнік тощо.

- Кваліфікація з прибирання та обслуговування. Цей напрям

дасть змогу працевлаштуватися: робітником підтримуючого прибирання, спеціалістом з оперативного прибирання, робітником сервісного підприємства, робітником елементарного прибирання, прибиральником, робітником з управління відходами.

Зазначимо, що перелік спеціальностей формується Департаментом бізнесу, інновацій і навичок, Міністерством юстиції і Агентством фінансування розвитку навичок спільно з роботодавцями на основі аналізу ринку праці. Він не є вичерпним і, за можливості, керівництво установ іде на зустріч засудженим у вирішенні питань отримання ними професійної освіти і професійної кваліфікації відповідно до їх потреб.

Програми корекції поведінки правопорушників. Програми корекції поведінки правопорушників передбачають серію групових терапевтичних заходів, які проводяться підготовленими фасилітаторами, з метою зниження ймовірності повторного скоєння правопорушень шляхом усунення психологічних причин їх протиправної поведінки. Зміст, форми і методи цього напряму роботи можна з упевненістю віднести до підсистеми неформальної освіти засуджених.

Вивчення документації засвідчило, що в установах виконання покарань Великої Британії можуть реалізовуватися лише програми, які пройшли акредитацію і підтвердили свою ефективність. Деякі програми призначені для зменшення зловживання психоактивними речовинами, адже саме через такі речовини звільненні особи часто здійснюють повторні правопорушення. Міністерство юстиції погодилося централізовано виділити бюджет для акредитованих програм, які допомагають правопорушникам змінити свою поведінку, з метою адаптації таких програм до потреб конкретного засудженого [4, с. 24].

Огляд зазначених програм показав, що вони базуються на принципах когнітивно-поведінкової терапії, яка спрямована на зміну переконань і поглядів, що заохочують злочинну поведінку. Ці програми розробляються з урахуванням результатів міжнародних наукових досліджень, які містять докази на користь методів когнітивно-поведінкового втручання, що є найбільш ефективними для корекції протиправної поведінки [7]. Наприклад, у дослідженні Джеймса МакГуайра (J. McGuire), професора судової клінічної психології Університету Ліверпуля, стверджується, що такі програми «зазвичай демонструють позитивний ефект з достатньо високою достовірністю» [8]. Нині, в пенітенціарних установах Великої Британії реалізуються 24 поведінкові програми. Також розроблено і акредитовано додаткові 17 програм (деякі з них є продовженням програм, які реалізуються в умовах позбавлення волі) до проходження яких особа може бути залучена у спільноті після звільнення з

місця позбавлення волі [7].

Проте, існують інші терапевтичні підходи, які можуть доповнити їх використання в майбутньому. До них відносяться: психодрама (Psychodrama), терапія віртуальною реальністю (Virtual Reality Therapy), розвиток емоційної близькості (Developing Emotional Intimacy), арт-терапія (Art Therapy) і нейронний зворотний зв'язок (Neurofeedback) [5, с. 12].

Релігійне навчання й виховання. Команди в'язничних капеланів надають різноманітні релігійні послуги в пенітенціарних установах Великої Британії. Капелани виступають у ролі позитивних моделей для наслідування і підтримують засуджених у особливо важкі часи. Команда капеланів надає не лише релігійні послуги, а й проводить заняття, що стосуються питань: втрати, емпатії жертви і розвитку життєвих навичок. Деякі капелани беруть участь у «днях сім'ї», під час яких засуджені зустрічаються зі своїми партнерами та сім'єю за менш обмежувальних умов [5, с. 15].

Дослідники зробили висновок, що залучення засуджених до сповідання релігійних традицій сприяє дотриманню ними правил в'язничного режиму. Також було встановлено, що капелани вважають реабілітацію однією з своїх цілей у в'язниці. Взаємодіючи з ув'язненими, використовуючи як світські, так і релігійні методи консультування, вони сприяють реабілітації на особистісному рівні [10].

Налагодження соціальних зв'язків. Одним із найважливіших напрямів роботи із засудженими є сприяння налагодженню ними позитивних відносин з близькими та рідними. Окрім свого позитивного впливу на процес реінтеграції у суспільство, сімейні відносини мотивують засуджених осіб до більш сумлінного навчання і кращого засвоєння соціальних навичок. Налагодивши позитивні, професійні стосунки з родичами засуджених, адміністрація пенітенціарних установ, тим самим, отримує можливість впливати на засудженого. Цей підхід є однією з технологій інформальної освіти [5, с. 17].

Програма переселення «Через ворота» (Through the Gate Resettlement Programme). Програма переселення є формою роботи із засудженими в основі якої закладена ідея встановлення менторства над засудженим співробітником органу пробації. Із особою, засудженою до позбавлення волі, з першого дня працює офіцер пробації, який окрім вирішення питань побутового влаштування і працевлаштування після звільнення, займається організацією навчання засудженого як в умовах відбування покарання, так і після звільнення. Проте, згідно з урядовими звітами, ефективність цієї форми реабілітації засуджених часто піддається критиці. Через складність контролю особи після повернення у суспільство та труднощі, які виникають у процесі працевлаштування і пошуку житла,

вплив менторства на зниження кількості повторних правопорушень не значний [5, с. 21].

Окрім зазначених форм освіти засуджених, в установах виконання покарань Великої Британії ефективною формою роботи є забезпечення можливості засуджених займатися мистецькою, музичною і спортивною діяльністю, що сприяє розкриттю й розвитку творчого та фізичного потенціалу особистості. Цікавим напрямом освіти засуджених є навчання підприємництву та самозайнятості. Не варто, на нашу думку, нехтувати важливістю самоосвіти в умовах позбавлення волі, яка є потужним інструментом освіти дорослої людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз основних напрямів освіти і навчання засуджених у пенітенціарних установах Великої Британії уможливив висновки про те, що саме освіта є основою і рушійною силою процесу реабілітації засудженої особи. Результати дослідження свідчать про наявність широкого спектру освітніх послуг, якими можуть скористатися як засуджені, так і представники держави з метою покращення криміногенної ситуації в країні.

Аналіз організаційних умов освіти засуджених дозволив виокремити низку особливостей, які, на нашу думку, заслуговують детального вивчення з метою подальшого імплементації у вітчизняну систему виправлення і ресоціалізації.

По-перше, процес підготовки до звільнення є індивідуальним для кожної людини. Засуджений самостійно складає індивідуальний план відбування покарання з урахуванням власних потреб, на основі якого він у подальшому і залучається до освітніх програм.

По-друге, цікавою є модель надання всіх освітніх послуг провайдерами, які не є співробітниками Служби в'язниць і пробачії Її Величності (Her Majesty's Prison and Probation Service). Такі послуги, у більшості випадків, надаються закладами вищої освіти, урядовими організаціями, сфера відповідальності яких стосується реабілітації засуджених, чи громадськими організаціями з дозволу і на замовлення Міністерства юстиції.

По-третє, перелік спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка осіб в умовах позбавлення волі, періодично змінюється і приводиться у відповідність до вимог ринку праці. Засуджені мають змогу обирати спеціальність відповідно до своїх вподобань у будь-якій установі виконання покарань.

По-четверте, форми і методи програм корекції поведінки базуються на принципах і техніках когнітивно-поведінкового втручання. Підсистема неформальної освіти спрямована, в першу чергу, на усунення таких криміногенних чинників як вживання психоактивних речовин і

налагодження позитивних відносин з оточуючими, бо без вирішення цих проблем тривале перебування звільненої людини у спільноті є неможливим. Окрім цього, цікавою є практика фінансування корекційних програм з окремого, спеціального бюджету, що дає змогу керівництву пенітенціарних установ вільно добирати методи і засоби роботи із засудженими.

Аналіз організаційних умов роботи із засудженими показав, що пусковим механізмом активізації внутрішніх ресурсів для ресоціалізації і дій на користь громади може стати неформальна освіта засуджених, яка в пенітенціарних установах реалізується через програми корекції поведінки. Саме неформальна освіта дає можливість пізнавати, формувати свою позицію щодо оточуючої дійсності, дозволяє залучати засуджених осіб у різні форми просоціальної активності.

Перспективи для подальшого дослідження вбачаємо в обґрунтуванні форм і методів неформальної освіти, що впливають на процес ресоціалізації засуджених. Адже, саме інструменти роботи із засудженими, які ґрунтуються на принципах неформальної освіти дорослих, потребують суттєвого оновлення.

Список використаних джерел

1. Державна кримінально-виконавча служба України (2019). *Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України*. URL: <https://kvs.gov.ua/2019/harakteristika/01.07.2019.pdf>
2. Кримінально-виконавчий кодекс (2004). Станом на 04 листопада 2018 р. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
3. Ministry of Justice, Dame Sally Coates (2016). *Unlocking Potential: A Review of Education in Prison*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/524013/education-review-report.pdf
4. Ministry of Justice (2016) *Prison Safety and Reform*, Cm 9350. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/565014/cm-9350-prison-safety-and-reform_web_pdf
5. House of Lords Library Briefing (2017). *Rehabilitation in Prisons*. URL: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/LLN-2017-0102#fullreport>
6. Ministry of Justice (2014) *The Impact of Experience in Prison on the Employment Status of Longer-Sentenced Prisoners after Release*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/296320/impact-of-experience-in-prison-on-employment-status-of-longer-sentenced-prisoners.pdf

7. Ministry of Justice (2019). *Offending behaviour programmes and interventions*. URL: <https://www.gov.uk/guidance/offending-behaviour-programmes-and-interventions>

8. James McGuire (2008). A Review of Effective Interventions for Reducing Aggression and Violence. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences*. Vol 363. № 1503. P 2591.

9. Ministry of Justice (2016) *Faith and Pastoral Care for Prisoners*. URL: <https://www.justice.gov.uk/downloads/offenders/psipso/psi-2016/psi-05-2016-faith-and-pastoral-care-for-prisoners.doc>

10. Jody L Sundt (2002). The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation. *Journal of Offender Rehabilitation*. Vol 35. № 3-4, P. 59–86. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J076v35n03_04 (in English)

11. Her Majesty's Prison & Probation Service (2019). *What the Her Majesty's Prison and Probation Service does*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/her-majestys-prison-and-probation-service>

References (translated and transliterated)

1. The State Criminal Executive Service of Ukraine (2019). General characteristics of the State Criminal Executive Service of Ukraine. URL: <https://kvs.gov.ua/2019/harakteristika/01.07.2019.pdf> (in Ukrainian).

2. The Criminal Executive Code of Ukraine (2004). As of November 4, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (in Ukrainian).

3. Ministry of Justice, Dame Sally Coates (2016). *Unlocking Potential: A Review of Education in Prison*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/524013/education-review-report.pdf (in English)

4. Ministry of Justice (2016) *Prison Safety and Reform*, Cm 9350. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/565014/cm-9350-prison-safety-and-reform-_web_.pdf (in English)

5. House of Lords Library Briefing (2017). *Rehabilitation in Prisons*. URL: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/LLN-2017-0102#fullreport> (in English)

6. Ministry of Justice (2014) *The Impact of Experience in Prison on the Employment Status of Longer-Sentenced Prisoners after Release*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/296320/impact-of-experience-in-prison-on-employment-status-of-longer-sentenced-prisoners.pdf (in English)

7. Ministry of Justice (2019). *Offending behaviour programmes and interventions*. URL: <https://www.gov.uk/guidance/offending-behaviour-programmes-and-interventions>

8. James McGuire (2008). A Review of Effective Interventions for Reducing Aggression and Violence. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*

B: Biological Sciences. Vol 363. № 1503. P 2591. (in English)

9. Ministry of Justice (2016) Faith and Pastoral Care for Prisoners. URL: <https://www.justice.gov.uk/downloads/offenders/psipso/psi-2016/psi-05-2016-faith-and-pastoral-care-for-prisoners.doc> (in English)

10. Jody L Sundt (2002). The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation. *Journal of Offender Rehabilitation*. Vol 35. № 3-4, P. 59–86. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J076v35n03_04 (in English)

11. Her Majesty's Prison & Probation Service (2019). What the Her Majesty's Prison and Probation Service does. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/her-majestys-prison-and-probation-service> (in English)